

پژوهش‌های ادب و زبان فرانسه، شماره چهارم، پاییز و زمستان ۱۳۹۴

آینده پژوهی رشته «زبان فرانسه» با تکیه بر روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها

(بررسی موردی دانشگاه فردوسی مشهد)

رضا پیش‌قدم (استاد روان‌شناسی اجتماعی زبان دانشگاه فردوسی مشهد) (نویسنده مسئول)

pishghadam@um.ac.ir

محمد رضا فارسیان (دانشیار زبان و ادبیات فرانسه دانشگاه فردوسی مشهد)

farsian_mr@um.ac.ir

آیدا فیروزیان پوراصفهان‌نی (استادیار زبان انگلیسی دانشگاه بین‌المللی امام رضا (ع))

firooziyan@imamreza.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۹/۲۴ تاریخ تصویب: ۱۳۹۴/۳/۵

چکیده

پژوهش حاضر در صدد آینده پژوهی رشته «زبان فرانسه» براساس الگوی تحلیل لایه‌ای علت‌ها برآمده است. در این مقاله، وضعیت رشته زبان فرانسه در دانشگاه فردوسی مشهد مورد سنجش قرار گرفت. به منظور دستیابی به این هدف و انجام این مطالعه کیفی، ابتدا با شش تن، شامل اساتید دانشگاه، دانش‌آموختگان و دانشجویان زبان فرانسه در دانشگاه فردوسی مشهد مصاحبه‌ای انجام گرفت. سپس، با انتخاب نمونه آماری از دانشجویان این زبان، ۵۴ نفر به پرسش‌های مطرح شده توسط محققین در ارتباط با شرایط کنونی این رشته پاسخ دادند و از این طریق، بررسی وضعیت فعلی این رشته میسر گردید. با استخراج آمار و جمع‌بندی نظرات دست‌اندرکاران این رشته تحصیلی، تصویری واقعی، مبتنی بر شواهد و اسناد معتبر در اختیار مسئولان اجرایی این رشته قرار گرفت. نتایج حاصل از آن نشان می‌دهد که اگرچه آموزش زبان فرانسه در ایران با مشکلاتی روبروست، ولی با بکارگیری درایت بیشتر توسط دست‌اندرکاران و متخصصان این رشته تحصیلی، بسیاری از این موانع و مشکلات در کوتاه مدت برطرف خواهند شد و آینده درخشان‌تری پیش روی علاقمندان، دانشجویان، دانش‌آموختگان و در نهایت اساتید این رشته تحصیلی در دانشگاه‌ها قرار خواهد گرفت.

کلیدواژه‌ها: آینده پژوهی، الگوی تحلیل لایه‌ای علت‌ها، رشته زبان فرانسه.

۱. مقدمه

اکنون در آغاز هزاره سوم، تحولات و دستاوردهای شگرف انسانی در حوزه فناوری از یک سو و تمایل به آشنایی بیشتر با دیگر فرهنگ‌ها و تمدن‌ها از سوی دیگر، نیاز به فراگیری زبان‌های خارجی را به عنوان ابزاری کارساز برای تفهیم و تفاهم در عرصه پیوندهای جهانی و با هدف دسترسی به اطلاعات برای تمامی جوامع به ویژه، جامعه ایرانی بیش از پیش به یک ضرورت انکارناپذیر تبدیل کرده است. امروزه حجم انبوه داده‌ها و اطلاعات در عصر ارتباطات از یک سو، و پیچیده بودن ماهیت زبان به عنوان پدیده انسانی و اجتماعی از سوی دیگر، و در نتیجه تأثیر این دو بر سرنوشت زبان، ضرورت جدی گرفتن این مقوله را امری اجتناب‌ناپذیر کرده است.

در قرون بیستم و بیست و یکم، توجه جوامع بشری بیش از گذشته به نظام‌های تعلیم و تربیت معطوف شده است، تا با ایجاد تحول در آن، بتوانند به گونه‌ای سازنده با مسائل و مشکلاتی که پیش رو دارند، مواجه شوند. به بیان دیگر، بشر امروزی برای رویارویی مؤثر با چالش‌های علمی، صنعتی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، بستری مناسب‌تر، کارسازتر و موجه‌تر از نظام تعلیم و تربیت شناخته است. بدین‌سان نزد انسان‌های هوشمند، تحول در نظام‌های آموزش و پرورش، به عنوان پیش‌نیاز نیل به اهداف توسعه پایدار ارزیابی شده است. از این روست که صاحب‌نظران، دوران معاصر را دوره بازسازی و گسترش آموزش و پرورش در اکثر جوامع غربی دانسته‌اند. این دستاورد مهم فکری در کشور ما نیز مسئولیت‌های تازه‌ای را بر دوش متولیان امر آموزش می‌گذارد و بر ضرورت تجدید نظر در برنامه‌های آموزشی تأکید می‌ورزد.

از آنجایی که سوق دادن جامعه دانشگاهی از وضع موجود به وضع مطلوب‌تر یکی از مهم‌ترین دل‌مشغولی‌های دانش‌پژوهان می‌باشد، هدف اصلی مقاله حاضر پاسخ به این سؤال است که آینده‌پژوهی در عرصه آموزش چگونه می‌تواند به تحقق آینده مطلوب کمک نماید؟ برای پاسخ به این سؤال، نخست آینده‌پژوهی و ماهیت آن مورد بررسی قرار خواهد گرفت. سپس با

ارائه روش آینده پژوهی «تحلیل لایه‌ای علت‌ها» و موردکاوی، تلاش می‌شود چگونگی کاربست آموزه‌های آینده پژوهی در عرصه رشته «زبان فرانسه» مدل‌سازی شود. بنابراین، این نوشتار می‌کوشد با نگاهی به وضعیت و مشکلات فعلی مربوط به رشته فرانسه در ایران، جنبه‌های مثبت و منفی این رشته دانشگاهی را مورد بررسی قرار دهد و با در نظر گرفتن این مشکلات، به آینده پژوهی این رشته تحصیلی براساس الگوی تحلیل لایه‌ای علت‌ها پردازد؛ با این امید که گامی هر چند کوچک در تصحیح این رشته تحصیلی در دانشگاه‌های ایران برداشته و مقدمه‌ای برای انجام تحقیقات گسترده‌تر در این زمینه باشد.

۲. پیشینه تحقیق

۱.۲. تعریف آینده پژوهی

آینده پژوهی معادل لغات لاتین "Futures Studies" می‌باشد. کلمه جمع Futures به این دلیل استفاده شده است که با بهره‌گیری از طیف وسیعی از متدلوژی‌ها و بجای تصور "فقط یک آینده"، به گمان‌زنی‌های سیستماتیک و خرد ورزانه، در مورد نه فقط "یک آینده"، بلکه "چندین آینده متصور" مبادرت می‌شود. موضوعات آینده پژوهی دربرگیرنده گونه‌های "ممکن"، "محتمل" و "مطلوب" برای دگرگونی از حال به آینده می‌باشند (ملکی فر، ۱۳۸۵). به بیان دیگر، آینده پژوهی رشته‌ای است مستقل که به شکلی روش‌مند به مطالعه آینده می‌پردازد. این رشته، تصاویری از آینده در اختیار ما قرار می‌دهد تا در زمان حال، براساس این تصاویر بتوانیم به شکل کارآمدتری تصمیم‌گیری نماییم. این تصاویر در سه مقوله طبقه‌بندی می‌شوند: آینده‌های ممکن، آینده‌های محتمل و آینده مطلوب. در این راستا، «وندل بل» (Bell, W.) یکی از مهم‌ترین متفکران این حوزه پژوهی، آینده پژوهی را به این شکل تعریف می‌کند: «رشته‌ای مستقل بشمار می‌رود که هدفش مطالعه منظم آینده است. آینده پژوهان به دنبال کشف، ابداع، ارائه، آزمون و ارزیابی آینده‌های ممکن، محتمل و بهترند. آنان انتخاب‌های مختلفی را جمع به آینده فراروی انسان‌ها قرار می‌دهند و در انتخاب و پی‌ریزی مطلوب‌ترین آینده به آنان کمک می‌کنند».

بنابراین، دانش نوین آینده پژوهی با اعتقاد به نقش اساسی انسان در شناخت و پی‌ریزی آینده، قدم به عرصه مطالعات جهانی و علمی نهاده است. کار آینده پژوهان، کشف، خلق و آزمون آینده‌های ممکن و مطلوب است. هدف آینده پژوهی شناخت دقیق آینده نیست، بلکه کمک به تصمیم‌گیری‌های بهتر امروز برای آینده است.

آینده پژوهی مشتمل بر مجموعه تلاش‌هایی است که با استفاده از تجزیه و تحلیل منابع، الگوها و عوامل تغییر و یا ثبات، به تجسم آینده‌های بالقوه و برنامه‌ریزی برای آن‌ها می‌پردازد. آینده پژوهی منعکس می‌کند که چگونه از دل تغییرات (یا تغییر نکردن «امروز»)، واقعیت «فردا» تولد می‌یابد (بل، ۲۰۰۳).

بنابراین می‌توان آینده پژوهی را گونه‌ای از علوم نرم به شمار آورد. این حوزه از دانش نه تنها علم صرف، بلکه به دانش فنی نیز نائل آمده است و از آن به عنوان علم فناوری یاد می‌شود. امروزه از آینده پژوهی انتظار می‌رود پا را از کشف آینده فراتر گذارد و به «مهندسی هوشمند آینده» بپردازد. مطمئناً ملتی که به مرزهای جهانی این دانش برسد، می‌تواند امیدوار و مطمئن به توسعه سایر فناوری‌های نرم باشد (ملکی فر، ۱۳۸۵). آینده پژوهی به منزله یک حوزه میان‌رشته‌ای، امکان شناسایی رویدادها و روندهای مؤثر در شکل‌گیری تحولات سیاسی آینده و دستیابی به تصویر آینده را فراهم می‌کند (حسینی مقدم، ۱۳۹۰، ص. ۱۶۹).

۲.۲. درباره زبان فرانسه

«زبان فرانسه» یکی از زبان‌های رومی است که ۱۳۶ میلیون نفر در سراسر جهان به آن تکلم می‌کنند. حدود ۱۹۰ میلیون نفر، زبان فرانسه را به عنوان زبان دوم صحبت می‌کنند و ۲۰۰ میلیون نفر دیگر هم از آن به عنوان زبان دوم اکتسابی بهره می‌گیرند. گویشوران زبان فرانسه در ۵۷ کشور و قلمرو حضور دارند. اکثر آنان بومی این زبان در فرانسه‌اند که مبدأ این زبان محسوب می‌شود. سایرین به طور عمده در کانادا، بلژیک، سوئیس، لوکزامبورگ و مناطقی در برخی ایالت‌های آمریکا، از جمله «لویزیانا» حضور دارند. بیشتر افرادی که فرانسه، زبان دوم آن‌ها محسوب می‌شود، در آفریقای فرانسه زبان زندگی می‌کنند؛ آفریقای شمالی که به جرأت

می‌توان گفت تعداد آن‌ها از گویندگان بومی بیشتر است. کانادای فرانسه زبان، منطقه فرانسه زبان کانادا است که عمدتاً از کبک (Québec) و «برانزویک» (Brunswick) و همچنین انتاریو و جنوب مانیتوبا تشکیل شده است.

به بیان دیگر می‌توان گفت، زبان فرانسه پس از زبان‌های اسپانیایی و پرتغالی سومین زبان پرگوش است. این زبان، زبان رسمی ۲۹ کشور است که از این تعداد، ۱۲ کشور فقط یک زبانه‌اند و ۱۷ کشور علاوه بر زبان فرانسه، به دیگر زبان‌ها نیز تکلم می‌کنند. می‌توان گفت زبان فرانسه پیش از جنگ جهانی دوم، به خصوص در زمینه‌های دیپلماسی، تجارت و حمل‌ونقل، زبان بین‌المللی به حساب می‌آمد (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۰، ص. ۲۸).

۳.۲. نگاهی به رشته زبان فرانسه در دانشگاه فردوسی مشهد

همان‌طور که در جدول ۱ قابل مشاهده است، زبان فرانسوی به عنوان یکی از رشته‌های دانشگاهی مطرح در ایران، در دانشگاه فردوسی مشهد، در دو مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد در گرایش‌های «ادبیات زبان فرانسه» و «مترجمی زبان فرانسه» تدریس می‌شود.

جدول ۱- رشته و گرایش‌های تحصیلی زبان فرانسه در دانشگاه فردوسی مشهد

گرایش‌های تحصیلی زبان فرانسه در دانشگاه فردوسی مشهد		
ردیف	نام گرایش	مقطع
۱	مترجمی	کارشناسی
۲	مترجمی	کارشناسی ارشد
۳	ادبیات	کارشناسی
۴	ادبیات	کارشناسی ارشد

موقعیت‌های شغلی برای فارغ‌التحصیلان رشته زبان فرانسه

فارغ‌التحصیلان رشته زبان فرانسه در دو گرایش ادبیات و مترجمی می‌توانند همانند سایر دارندگان مدارک کارشناسی و کارشناسی ارشد در رشته‌های علوم انسانی، به استخدام ادارات و سازمان‌های دولتی و غیر دولتی در آیند. به ویژه:

- ۱- وزارت امور خارجه
- ۲- قوه قضائیه
- ۳- دارالترجمه‌ها
- ۴- صدا و سیما جمهوری اسلامی
- ۵- خبرگزاری جمهوری اسلامی
- ۶- روزنامه‌ها و جراید
- ۷- آموزش و پرورش
- ۸- آژانس‌های مسافرتی، مراکز جهانگردی و صنعت توریسم
- ۹- وزارت ارشاد اسلامی
- ۱۰- مؤسسات و مراکز آموزش زبان‌های خارجی (نظیر کانون زبان ایران)
- ۱۱- فعالیت‌های شخصی نظیر ترجمه و نشر کتاب، همکاری با انتشارات و ...

۳. روش تحقیق

۳.۱. شرکت‌کنندگان

در این پژوهش که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند صورت گرفت، از ۵ گروه افراد استفاده شد:

- الف. ۱۵ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته زبان فرانسه از دانشگاه فردوسی مشهد (۶ زن و ۹ مرد در بازه سنی ۲۳ تا ۳۵)؛
- ب. ۲۵ دانشجوی کارشناسی ارشد رشته زبان فرانسه از دانشگاه فردوسی مشهد (۱۵ زن و ۱۰ مرد در بازه سنی ۲۴ تا ۴۰)؛
- ج. ۵ استاد گروه زبان فرانسه از دانشگاه فردوسی مشهد (۱ مرد دانشیار، ۲ مرد استادیار و ۲ زن استادیار)؛
- چ. ۱ استاد گروه زبان انگلیسی (۱ مرد استاد تمام)
- ه. ۱۴ دانشجوی کارشناسی زبان فرانسه از دانشگاه فردوسی مشهد (۸ زن و ۵ مرد).

دلیل استفاده از این تعداد افراد این بود که نتایج به حد اشباع رسید و نتیجه جدید دیگری به دست نیامد.

ابتدا از شش نفر از افراد مذکور خواسته شد تا در مصاحبه‌ای که متشکل از ۶ پرسش طراحی شده توسط محققین بود، شرکت نمایند و پاسخ‌های آنان به هر یک از سؤالات مطرح شده، توسط دستگاه ضبط صوت ثبت گردیده و سپس بر روی کاغذ پیاده شد. سپس، با انتخاب نمونه آماری از دانشجویان این زبان، ۵۴ نفر به سؤالات پرسشنامه‌ای ساختمان پاسخ دادند تا بررسی وضعیت فعلی این رشته میسر گردد.

۲.۳. شیوه جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها

جهت انجام این پژوهش، پرسشنامه‌ای شامل ۶ سؤال تشریحی تهیه گردید. این پرسشنامه تنها به جهت نظرسنجی از دست‌اندرکاران و دانشجویان این رشته بود. این پرسش‌ها عبارت بودند از:

- ۱- به نظر شما ضرورت وجود رشته زبان فرانسه در یک کشور فارسی زبان چون ایران و با توجه به این که دیگر این زبان بین‌المللی نمی‌باشد، چیست؟
- ۲- مواد درسی موجود برای رشته تحصیلی زبان فرانسه را چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ۳- از نظر شما چه شرایط و امکاناتی لازم است که این رشته به طور موفقیت‌آمیز تدریس و به کار گرفته شود؟

- ۴- مشکلات پیش روی رشته زبان فرانسه در کشور ایران را چه می‌دانید؟
 - ۵- راهکارهای پیشنهادی شما برای برطرف نمودن این مشکلات چیست؟
 - ۶- آینده شغلی دانش‌آموختگان این رشته را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ چه مشکلاتی در این زمینه وجود دارد؟ راهکارهای پیشنهادی شما برای اشتغال‌زایی در این زمینه چیست؟
- مصاحبه از اساتید در دفتر هر یک از آن‌ها و مصاحبه از دانشجویان و دانش‌آموختگان در اتاق پژوهشی محققان انجام گرفت. زمان مصاحبه‌ها که به صورت غیر رسمی انجام گرفت، به طور متوسط ۲۰ دقیقه و ظرف مدت ۳ ماه به طول انجامید. از استادان، دانش‌آموختگان و

دانشجویان خواسته شد، نظر کارشناسی و تخصصی خویش را در رابطه با هر یک از سؤالات طرح شده توسط محققین اظهار نمایند. پس از جمع‌آوری اطلاعات از شرکت‌کنندگان در مصاحبه و بررسی پرسشنامه‌ها، محققان به تحلیل کیفی اطلاعات جمع‌آوری شده پرداختند و نظرات استادان، دانشجویان و دانش‌آموختگان این رشته تحصیلی را به صورت جمع‌بندی ارائه نمودند.

۳،۳. الگوی تحلیل

«تحلیل لایه‌ای علت‌ها» (Causal Layered Analysis) روش و نظریه تحقیقاتی جدیدی در آینده پژوهی است که به عنوان یک نظریه به دنبال ترکیب و یکپارچه‌سازی دیدگاه‌های تجربی، تعبیری، انتقادی و یادگیری حین عمل است. کاربرد آن به عنوان یک روش، به معنای پیش‌بینی آینده نیست؛ بلکه، به معنای خلق فضاهای متحول‌ساز برای خلق آینده‌های بدیل است.

روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها را برای نخستین بار سهیل عنایت‌الله (Inayatullah, S.) در سال ۱۹۹۸ میلادی، در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل لایه‌ای علی: فراساختارگرایی به مثابه روش» (Causal Layered Analysis: Poststructuralism as method) در مجله فیوچرز مطرح کرد. در این مقاله، عنایت‌الله از رویکردهای فراساختارگرایی افرادی مانند میشل فوکو (Michel Foucault) و مایکل شپیرو (Michael Shapiro) در شناسایی و تحلیل شکل-دهنده به آینده تأثیر گرفته بود (عنایت‌الله، ۱۹۹۸، ص. ۸۲۹-۸۱۵). اما به تدریج عنایت‌الله در ویرایش‌های بعدی نظریه خود، رهیافت‌های تجربی و تفسیری را نیز به کار گرفت (حسینی-مقدم، ۱۳۹۰، ص. ۱۷۴).

مطابق روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها، زمانی که در خصوص موضوعی قصد آینده‌پژوهی داریم، باید طیفی از لایه‌های عینی و ذهنی تشکیل‌دهنده آینده را مطابق شکل ۱ مورد توجه قرار داد. هر کدام از این لایه‌ها را به کمک یک چارچوب معرفت‌شناختی به شرح زیر می‌توان شناخت (عنایت‌الله، ۲۰۰۴، صص. ۱۱-۱۵).

شکل ۱- سطوح چهارگانه تحلیل در مدل تحلیل لایه‌ای علت‌ها

این لایه‌ها عبارتند از:

۱. لایه لیتانی یا مسئله عینی (Litany). لایه لیتانی نخستین سطح تحلیل در روش تحلیل لایه‌ای علت‌هاست که در این سطح، لایه ظاهری موضوع مورد نظر مطالعه و بررسی می‌شود.
۲. لایه نظام‌های علی (Systematic causes). نظام‌های علی به مجموعه نظام‌هایی گفته می‌شود که بالقوه یا بالفعل می‌توانند مسبب ایجاد مسئله باشند. این نظام‌ها گستره وسیعی دارند و از نظام‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تا نظام‌های قانونی، مدیریتی و ارتباطی را در بر می‌گیرند. روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها با عبور از لایه اول، به سرعت وارد لایه دوم یعنی لایه نظام‌های علی می‌شود و به واکاوی ریشه‌های مسئله مورد نظر در این لایه‌ها می‌پردازد. این مرحله نمایانگر شاهدهی بر مدعای ارائه شده در لایه قبل است.
۳. لایه گفتمان - جهان‌بینی (Discourse/Worldview): این لایه به جستجوی ریشه‌های مسئله در گفتمان‌ها و جهان‌بینی‌های موجود و مسلط می‌پردازد و به عنوان مثال می‌پرسد که چه گفتمان‌ها یا نگرش‌هایی در میان مسئولان و مردم، سبب ایجاد مشکل مورد بررسی می‌شوند؟ در این لایه عقاید بنیادین افراد آشکار می‌گردند. به عبارت دیگر، جهان‌بینی به یک مفهوم واحد با یک راه‌حل مشخص اشاره ندارد، بلکه در این لایه افراد با دیدگاه‌های متفاوت، راه‌حل‌های متفاوتی را برای مشکلات ارائه می‌دهند.
۴. لایه اسطوره - استعاره (Myth/Metaphor): در یک جامعه به طور متعارف کمتر کسی با اسطوره‌ها (ایده‌آل‌ها، الگوها) و استعاره‌ها (تمثیل‌های ذهنی از موضوعات مختلف) سروکار دارد.

این کار معمولاً در حوزه عمل هنرمندان و اندیشمندان خاص است. در این لایه که عمیق‌ترین و خلاقانه‌ترین سطح کار است، به دنبال استعاره‌های پنهان در متن هستیم. به بیان دیگر، در این سطح توجه ما به استعارات مورد استفاده دربارهٔ آینده معطوف می‌گردد و سعی می‌شود اعتبار این استعاره‌ها مورد کنکاش و ارزیابی قرار گیرد. از طریق آشنایی با استعاره‌ها و ضرب‌المثل‌هایی که افراد در یک زمینه خاص استفاده می‌کنند، می‌توان به طرز تفکر آن‌ها و ریشه‌های مسائل پی‌برد (فام‌تای (Pham Thi, H. T.)، ۲۰۰۶ و ۲۰۱۰).

ارزش افزوده تحلیل لایه‌ای علت‌ها

- ۱- گسترش دامنه و پرباری سناریوها
- ۲- در صورت کاربرد در قالب کارگاه آموزشی نهایتاً منجر به گنجاندن نظرات و دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان با تخصص‌ها و علائق متفاوت می‌شود
- ۳- دامنه بسیار گسترده‌تری از افراد با علاقه‌مندی‌ها و تخصص‌های متنوع و مختلف مانند نویسندگان، شاعران و هنرمندان می‌توانند درگیر پروژه آینده پژوهی شوند
- ۴- موضع‌گیری‌های موافق و مخالف مشارکت‌کنندگان را لایه‌بندی می‌کند
- ۵- جایجائی کانون و نگرش بحث و گفت‌وگو از حالت سطحی و روبنائی به سمت تأمل عمیق‌تر و زیربنائی
- ۶- فراهم‌سازی دامنه‌ای برای اقدامات گذار
- ۷- پیشنهاد و توصیه اقدام‌های سیاستی که بر پایه لایه‌های مختلف تحلیل استوارند
- ۸- طرح مجدد مؤلفه عمودی در تحلیل اجتماعی یعنی از نسبی‌گرایی پست مدرن به اخلاقیات جهانی.

۴. بحث و بررسی

این مطالعه با استفاده از روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها سعی بر آن دارد که آسیب‌های پیش روی رشته تحصیلی زبان فرانسه را مورد تحلیل و بررسی قرار دهد. به این منظور مسائل

مربوط به این رشته را در الگوی چهارگانه تحلیل لایه‌ای علت‌ها قرار می‌دهیم و به بررسی هر لایه به طور مجزا می‌پردازیم.

۱،۴. مسئله عینی

در این بخش به تفکیک، به بررسی مشکلات و چالش‌های مطرح شده توسط اساتید، دانش‌آموختگان و دانشجویان این رشته تحصیلی می‌پردازیم.

۱،۱،۴. ورود ناخواسته یا بدون برنامه برخی از دانشجویان به این رشته تحصیلی

همان‌طور که می‌دانیم، پس از جنگ جهانی دوم و تغییرات سیاسی در تمام دنیا، زبان انگلیسی اندک اندک جایگزین زبان فرانسه در ایران شد. از آن زمان تاکنون، زبان فرانسه حضور خود را بعد از زبان انگلیسی در آموزش دوره متوسطه و عالی حفظ کرده است. گرچه امروزه تعداد دانشجویانی که سالانه برای تحصیل در این رشته، راهی دانشگاه‌های سراسر کشور می‌شوند، نسبتاً قابل توجه است، ولی نمی‌توان این واقعیت را کتمان نمود که این زبان در کشور ما، نسبت به زبان انگلیسی به تدریج سیر نزولی داشته است و در رده دوم اهمیت قرار می‌گیرد. البته برتری زبان انگلیسی از نظر جلب زبان‌آموز، خاص کشور ما نیست، بلکه از آنجایی که این زبان، زبان بین‌المللی می‌باشد، در همه دنیا در رقابت با سایر زبان‌ها حرف اول را می‌زند. بنابراین، طبیعی خواهد بود که اغلب دانشجویانی که تمایل به ادامه تحصیل در رشته‌های زبان خارجی را دارند، معمولاً زبان انگلیسی را برای خود در اولویت قرار می‌دهند و قبول‌شدگان در سایر رشته‌های زبان خارجی بیشتر شامل کسانی می‌شوند که در سر رویای قبولی در رشته زبان انگلیسی را می‌پروراندند، اما به دلیل پایین‌تر بودن رتبه کنکور برای قبولی در رشته‌های این زبان، بالاجبار برای فرار از قرارگیری در پشت مرزهای کنکور، تن به انتخاب سایر زبان‌ها در دانشگاه‌ها داده‌اند. البته لازم به تأکید است که این مسئله در ارتباط با تمامی دانشجویان زبان‌های خارجی به جز زبان انگلیسی، مصداق پیدا نمی‌کند و مواردی نیز به چشم می‌خورد که انتخاب یک زبان خارجی خاص به عنوان رشته دانشگاهی، تنها دل‌مشغولی افراد بوده است. با این وجود، با چشم‌پوشی از موارد استثناء می‌توان این‌گونه خلاصه کرد که از

آنجایی که سایر زبان‌های خارجی به جز زبان انگلیسی، زبان اول مطرح در جهان نمی‌باشند، از اهمیت کمتری در جامعه و دانشگاه‌ها برخوردار بوده و بالتبع آن، تعداد داوطلبان آن‌ها نیز نسبت به زبان انگلیسی کمتر می‌باشد. با این وجود لازم به ذکر است که زبان فرانسه در مقایسه با سایر زبان‌های خارجی به جز زبان بین‌المللی انگلیسی، در موقعیت بهتر و بالاتری قرار دارد.

۲،۱،۴. ناآشنایی دانشجویان زبان فرانسه با این زبان قبل از ورود به دانشگاه

همان‌طور که می‌دانیم، آموزش دانشگاهی رشته زبان فرانسه در ایران، از مقطع کارشناسی آغاز می‌شود؛ بی‌آنکه دانشجویان پیش‌تر در مقاطع پایین‌تر دانشگاهی همچون دبیرستان یا راهنمایی (چه به صورت مستقل و چه به عنوان برنامه‌ای جانبی در حاشیه سایر دروس)، با مبانی و اصول پایه این زبان آشنایی پیدا کرده باشند، به این رشته تحصیلی راه پیدا می‌کنند. به بیان دیگر، تا قبل از ورود به دانشگاه، هیچ بستری برای آشنایی با مباحث و مبانی اولیه این زبان در مدارس کشور ما فراهم نشده است. بنابراین، متقاضیان این زبان، به علت فقدان دروس مرتبط با این زبان در دوره‌های آموزشی پایین‌تر، ناچار خواهند بود بدون داشتن شناخت لازم و کافی از این زبان، وارد این رشته شده و همه چیز را از صفر شروع نمایند. این در حالی است که آموزش دانشگاهی زبان انگلیسی در ایران، نه از مقطع دانشگاه و حتی دبیرستان، بلکه از مقطع راهنمایی و اخیراً از مقاطع دبستان و پیش‌دبستانی آغاز می‌شود و طبعاً دانشجویان یادگیری زبان انگلیسی را از سنین پایین‌تری شروع می‌کنند.

به بیان دیگر، در ایران تمامی فارغ‌التحصیلان از رشته‌های ریاضی و فیزیک، علوم تجربی و به طور اخص رشته علوم انسانی در مقطع دبیرستان، بدون داشتن هیچ محدودیتی می‌توانند پس از اتمام این دوره و بدون داشتن هیچ دانش پیش‌زمینه‌ای از زبان فرانسه، در کنکور اختصاصی زبان انگلیسی برای ادامه تحصیل در این رشته دانشگاهی شرکت نمایند. به عبارت دیگر، علی‌رغم وجود حق انتخاب زبان در کنکور سراسری، به دلیل عدم آشنایی با زبان فرانسه، متقاضیان زبان انگلیسی را انتخاب کرده، براساس میزان برخورداری از دانش زبان انگلیسی در کنکور تخصصی زبان مورد ارزیابی و سنجش قرار می‌گیرند و این در واقع، بیانگر نوعی عدم تطابق

میان مواد امتحانی و نتیجه حاصل از آن می‌باشد. بنابراین، اغلب پذیرفته‌شدگان این رشته در ایران، از بین افرادی هستند که آشنایی چندانی با زبان فرانسه ندارند و تسلط آنان معمولاً بر روی زبان انگلیسی است و این در شرایطی است که اگر چند واحد درسی از زبان فرانسه در مقاطع پیشین بصورت اختیاری یا اجباری ارائه می‌شد، شاید این رشته می‌توانست جایگاه و شرایط مطلوب‌تری در مقاطع دانشگاهی داشته باشد. در واقع، دانشجویان کارشناسی زبان فرانسه در ایران ناچار هستند یادگیری زبان فرانسه را از سطوح مبانی و تقریباً از سطح صفر آغاز نمایند، زیرا پیش از این، هیچ دوره آموزشی مبتنی بر زبان فرانسه را طی نکرده‌اند.

البته این احتمال نیز وجود دارد که برخی از قبول‌شدگان این رشته از قبل به صورت آزاد در مؤسسات، در حد ابتدایی یا متوسط با این زبان آشنا شده باشند که این مسئله به نوبه خود، شرایط را پیچیده‌تر و دشوارتر می‌نماید، زیرا سبب می‌شود که دانشجویان در مقطع کارشناسی با یکدیگر همگن و هم‌سطح نباشند و ماحصل آن این خواهد بود که امر آموزش زبان فرانسه در دانشگاه با آهنگ و روندی یکسان پیش نرود.

۳،۱،۴. ریزش دانشجویان در مقطع کارشناسی

با توجه به منفی شدن رشد جمعیت در سال‌های اخیر و نیز افزایش تعداد دانشگاه‌های کشور، به تبع آن، تعداد دانشجویان نیز کاهش پیدا کرده است. به بیان دیگر، با توجه به وضعیت فعلی، بعید نخواهد بود که در سال‌های آینده به شدت با صندلی خالی در دانشگاه‌ها مواجه شویم. این بحران نه تنها در ارتباط با زبان فرانسه، بلکه برای تمامی رشته‌های دانشگاهی وجود دارد. همان‌طور که می‌دانیم، جمعیت دانش‌آموزی ایران در سال‌های اخیر با روند کاهشی مواجه شده است و همین امر باعث شده که تعداد داوطلبان کنکور در سه دوره اخیر به طور محسوسی کاهش یابد؛ اما در مقابل صف کنکور، این بار به دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری رسیده و در آن بخش‌ها با تراکم جمعیت متقاضیان ورود به دانشگاه‌ها مواجه هستیم.

به گزارش خبرنگار مهر، براساس اعلام دکتر حسین توکلی، مشاور عالی سازمان سنجش آموزش کشور، در آزمون سراسری سال ۹۳، تعداد ۱ میلیون و ۳۱ هزار و ۳۲۲ نفر برای

کنکور ثبت‌نام کردند. به گفته دکتر توکلی، آمار ثبت‌نام‌کنندگان نسبت به سال ۹۲، تعداد ۵۲ هزار و ۲۴۹ نفر کمتر شده بود. این تعداد نسبت به سال ۹۱، تعداد ۳۴ هزار و ۹۵۲ نفر، نسبت به سال ۹۰، تعداد ۱۰۱ هزار و ۶۵۸ نفر و نسبت به سال ۸۹، تعداد ۲۵۵ هزار و ۴۹۱ نفر کمتر است.

براساس آماری که از سوی مرکز آمار ایران منتشر شده است، مجموع دانش‌آموزان دختر و پسر که در دوره متوسطه در سال تحصیلی ۸۸ - ۸۷ تحصیل می‌کرده‌اند و به نوعی ورودی سال ۸۹ دانشگاه‌ها محسوب می‌شدند، ۳ میلیون و ۵۱۰ هزار و ۱۸۰ دانش‌آموز بوده است. در همین سال، تعداد یک میلیون و ۲۸۶ هزار و ۸۱۳ متقاضی کنکور سراسری ۸۹ بوده‌اند. به همین ترتیب، در سال تحصیلی ۸۹ - ۸۸ نیز، تعداد ۳ میلیون و ۲۵۹ هزار و ۶۵۹ دانش‌آموز تحصیل می‌کردند که نسبت به سال قبل از آن، حدود ۳۰۰ هزار نفر کاهش نشان می‌دهد. در این سال نیز، تعداد متقاضیان کنکور سراسری به یک میلیون و ۱۳۲ هزار و ۹۸۰ نفر کاهش می‌یابد.

با توجه به آمار کاهشی که وجود دارد می‌بینیم که در سال تحصیلی ۹۰ - ۸۹ نیز تعداد ۳ میلیون و ۳۸ هزار و ۸۴۷ دانش‌آموز تحصیل می‌کردند و در این سال هم، تعداد متقاضیان کنکور سراسری یک میلیون و ۶۶ هزار و ۲۷۴ نفر است.

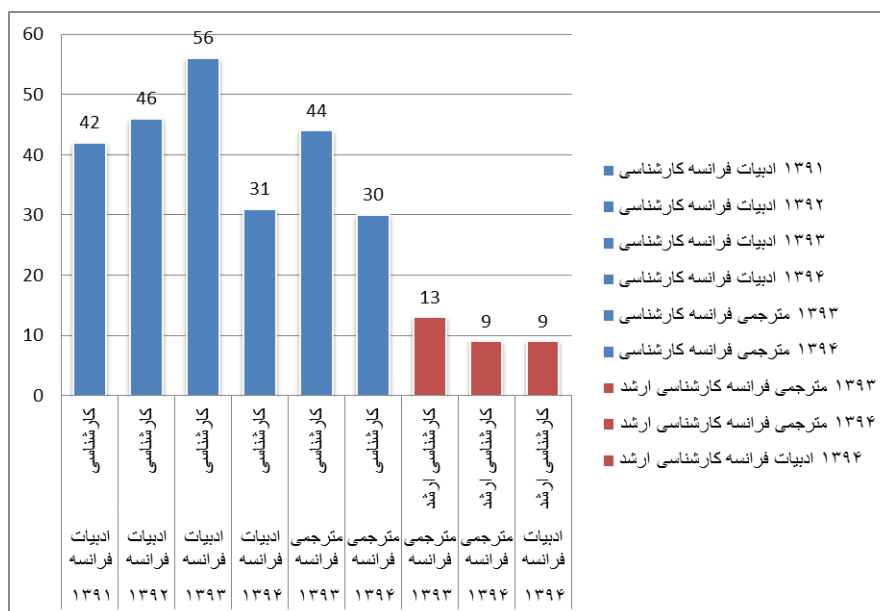
در سال تحصیلی ۹۱ - ۹۰ نیز، تعداد دانش‌آموزان به ۲ میلیون و ۹۵۷ هزار و ۳۲۸ دانش‌آموز و به همین ترتیب، تعداد متقاضیان کنکور سراسری نیز به ۱ میلیون و ۸۳ هزار و ۵۷۱ نفر کاهش می‌یابد و با وجود این که در سال تحصیلی ۹۲ - ۹۱، به دلیل تغییر نظام آموزشی تعداد دانش‌آموزان در یک تغییر قابل توجه به ۳ میلیون و ۲۷۸ هزار و ۳۶ نفر می‌رسد، اما در این سال، همچنان با روند کاهشی در میان متقاضیان کنکور مواجهیم که تعداد یک میلیون و ۳۱ هزار و ۳۲۲ نفر متقاضی کنکور شدند.

این روند کاهشی یادآور آن است که یکی از عوامل کاهش تعداد متقاضیان کنکور سراسری و آموزش عالی، کاهش تعداد دانش‌آموزان در مقطع متوسط است که عمده متقاضیان کنکور را تشکیل می‌دهند.

آمار نشان می‌دهد که تعداد پذیرفته‌شدگان رشته «ادبیات زبان فرانسه» در دانشگاه فردوسی مشهد، از سال ۹۱ تا ۹۳ دارای روند صعودی می‌باشد، ولی در سال ۹۴، با کاهش ۲۵ نفره دانشجوی مواجه هستیم که این تعداد در مقایسه با تعداد پذیرفته‌شدگان در سال‌های گذشته، چشمگیر می‌باشد. این روند کاهشی در ارتباط با رشته «مترجمی زبان فرانسه» نیز به چشم می‌خورد. برخلاف انتظار، می‌توان شاهد این ریزش در مقطع کارشناسی ارشد رشته «مترجمی زبان فرانسه» نیز بود. البته بر اساس نظر مسئولان این رشته، دلیل این کاهش در رشته ادبیات فرانسه از سال ۹۳، اضافه شدن رشته مترجمی می‌باشد که با توجه به امکانات محدود، ایشان را مجبور به ارائه تقاضای تعداد کمتر دانشجویان نموده است؛ لذا این کاهش عامدانه صورت گرفته است. به هر حال نمودارهای زیر به طور دقیق نشان‌دهنده این روند کاهشی در تمام مقاطع تحصیلی رشته فرانسه در دانشگاه فردوسی مشهد می‌باشند.

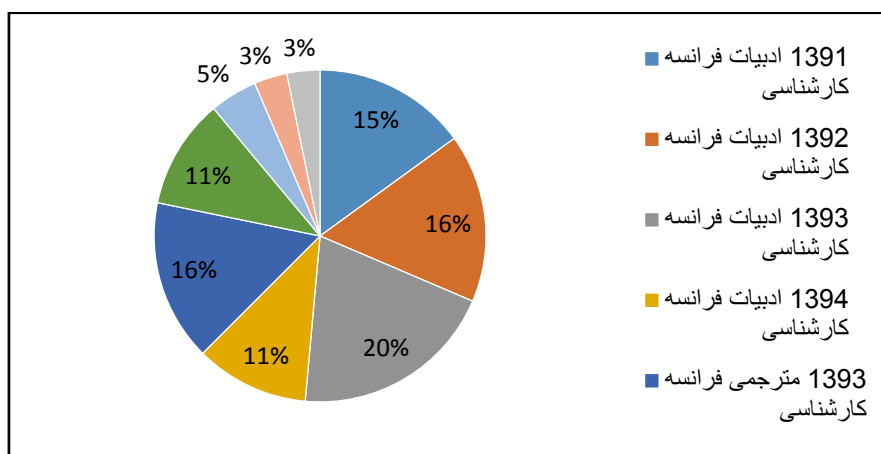
نمودار ۱- نمودار میله‌ای تعداد پذیرفته‌شدگان رشته فرانسه در دانشگاه فردوسی مشهد به تفکیک

گرایش، مقطع و سال

نمودار ۲- نمودار دایره‌ای تعداد پذیرفته‌شدگان رشته فرانسه در دانشگاه فردوسی مشهد به تفکیک

گرایش، مقطع و سال

۴.۱.۴. بحران شغلی

از آنجایی که زبان فرانسه، اولین زبان بین‌المللی نمی‌باشد، آینده شغلی دانش‌آموختگان این رشته تحصیلی در ایران، خصوصاً نسبت به دانش‌آموختگان رشته زبان انگلیسی، همیشه مورد سوال بوده است. این موضوع، دانش‌پژوهان و دانشجویان را در زمینه انتخاب رشته تحصیلی تحت فشار قرار می‌دهد. در واقع، به نظر می‌رسد ناامیدی از داشتن آینده شغلی مناسب در رشته زبان فرانسه در میان دانشجویان این رشته وجود دارد و دلیلی شده است تا بسیاری از افراد از ورود به این رشته، حتی در مواردی علی‌رغم میل باطنی خویش، امتناع ورزند. البته لازم به ذکر است که مشکل بحران شغلی دامن‌گیر اکثر رشته‌های تحصیلی شده است و تنها در ارتباط با رشته تحصیلی زبان فرانسه مطرح نمی‌باشد. شاید بتوان گفت که امروزه این بحران در ارتباط با رشته‌های محض که بصورت کاربردی نمی‌باشند، بیشتر مطرح است.

۵.۱.۵. فقدان دوره دکتری تخصصی

یکی دیگر از چالش‌های مطرح در ارتباط با رشته تحصیلی زبان فرانسه خصوصاً از سوی دانشجویان و دانش‌آموختگان این رشته این است که این رشته فاقد دوره تحصیلات تکمیلی در

مقطع دکتری در دانشگاه فردوسی مشهد می‌باشد. این فقدان طبیعتاً پیامدهایی را با خود به دنبال خواهد داشت. یکی از این پیامدها این است که کمیت و کیفیت پژوهش‌های مرتبط با این رشته تا حد زیادی نزول پیدا خواهد کرد. پیامد دیگری که ناشی از این فقدان است، این است که امکان استخدام آکادمیک دانش‌آموختگان این رشته در دانشگاه فردوسی مشهد به عنوان عضو هیئت علمی در دانشگاه‌ها تقریباً غیر ممکن به نظر می‌رسد. بدیهی است که اگر این رشته در دوره دکتری توسعه پیدا کند و قادر به تربیت متخصصین این رشته تحصیلی باشد، این امکان برایش به طور طبیعی فراهم خواهد شد که نیروهای متخصص بیشتری را به سامانه زبان فرانسه وارد کند و بستر مناسب برای انجام پژوهش‌های بیشتر و جدی‌تر در این حوزه را فراهم آورد و در نتیجه به تدریج و در طول زمان این رشته دارای غنای علمی بیشتری در این دانشگاه خواهد شد. البته همان‌طور که می‌دانیم، مقطع دکتری این رشته خوشبختانه در سایر دانشگاه‌های ایران همچون دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه تهران، دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه آزاد اسلامی و ... وجود دارد و دانش-آموختگان رشته فرانسه در دوره کارشناسی ارشد از دانشگاه فردوسی مشهد می‌توانند به منظور ادامه تحصیل و اخذ مدرک دکتری، از آن دانشگاه‌ها بهره‌گیرند. اما نگاهی مختصر به پیشینه و قدمت گروه زبان فرانسه، توانایی اعضای هیئت علمی و ظرفیت این گروه در دانشگاه فردوسی مشهد، به خوبی نشان می‌دهد که این گروه دارای پتانسیل و شرایط لازم برای راه‌اندازی این مقطع تحصیلی می‌باشد و انتظار می‌رود که این دانشگاه نیز هم‌راستا با سایر دانشگاه‌های هم‌رتبه خود، در گروه زبان فرانسه اقدام به اخذ دانشجوی در مقطع دکتری نماید.

۶،۱،۴. روند نسبتاً کند ارتقاء اعضای هیئت علمی

گروه زبان فرانسه در دانشگاه فردوسی مشهد دارای ۹ عضو (۱ دانشیار مرد، ۴ استادیار زن، ۱ استادیار مرد و ۲ مربی مرد) می‌باشد. با نگاهی به وضعیت علمی اعضای این گروه شاید بتوان گفت که براساس ظرفیت بالای موجود در این گروه، انتظار می‌رود که سرعت روند ارتقاء اعضای هیئت علمی افزایش پیدا کند.

نتایج پژوهش گنجی و آزاد (۱۳۸۴) در ارتباط با میزان تولیدات علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد، حاکی از آن است که هر چه میزان مرتبه علمی افراد بالاتر باشد، میزان تولیدات علمی نیز به طور چشمگیری افزایش خواهد یافت.

جدول ۲- میزان تولیدات علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد براساس رتبه علمی

رتبه علمی	میانگین امتیاز	مجموع امتیازات	درصد مجموع امتیازات	انحراف استاندارد	تعداد تولیدات
مربی آموزشیار	۵۲	۴۱۳	۱/۳	۹۱	۸
مربی	۵۷	۳۲۶۶	۱۰/۳	۶۵	۵۷
استادیار	۱۲۲	۱۲۷۸۷	۴۰/۵	۱۱۱	۱۰۵
دانشیار	۲۰۸	۶۶۷۲	۲۱/۱	۱۰۸	۳۲
استاد	۵۶۲	۸۴۲۹	۲۶/۷	۲۹۵	۱۵
جمع	۲۰۰/۲	۳۱۵۶۷	۱۰۰	۱۳۴	۲۱۷

طبق این جدول، به طور میانگین بیشترین تولید متعلق به رتبه استادی با ۵۶۲ امتیاز و کمترین نسبت، متعلق به رتبه مربی آموزشیار با ۵۲ امتیاز تولید علمی بوده است. بر این اساس می‌توان گفت، احتمالاً تأثیر تولید علمی به عنوان یکی از شرایط ارتقاء، عامل فزونی تعداد تولیدات علمی اعضای هیئت علمی با رتبه علمی استادی بوده است (گنجی و آزاد، ۱۳۸۴). بنابراین از آنجایی که هدف غایی هر رشته تحصیلی برخورداری از تولیدات علمی بیشتر می‌باشد، ارتقاء سریع‌تر اعضای هیات علمی هر گروه، منجر به افزایش تولیدات علمی و در نهایت غنای رشته تحصیلی خواهد شد.

۲.۴. علت‌های سیستماتیک

مواردی که در بخش پیش به آن‌ها اشاره شد، آشکار می‌سازد که در کنار قدمت و موفقیت‌های گروه زبان فرانسه در دانشگاه فردوسی مشهد، انتقادهای ناچیز و قابل رفعی بر پیکره

فعلی این رشته دانشگاهی وارد می‌باشد. به منظور رفع این مشکلات، هم‌اکنون به شناسایی علل و ریشه آن‌ها و تلاش در جهت رفع آن‌ها می‌پردازیم.

۱،۲،۴. روابط لرزان ایران و فرانسه

همان‌طور که می‌دانیم، روابط میان ایران و فرانسه یکی از عوامل کلیدی در آینده رشته تحصیلی زبان فرانسه در ایران می‌باشد و البته این امر در مورد دیگر زبان‌های خارجی نیز صادق است. ایران به طور کلی از قرون وسطی با فرانسه رابطه داشته و این روابط بنا به دلایل متفاوت، بارها دچار خدشه شده است. به طور کلی، روابط تجاری بین دو کشور ایران و فرانسه پیش از آغاز تحریم‌های مربوط به برنامه‌های هسته‌ای ایران چشم‌گیر بود، اما با آغاز تحریم‌ها، این روابط دچار تیرگی‌هایی شده است. بنابراین، در شرایط فعلی با توجه به روابط متزلزل ایران با فرانسه، طبیعی خواهد بود که میزان گردشگری و تبادلات علمی، فرهنگی و سیاسی میان دو کشور دچار چالش شده و به تبع آن وضعیت رشته فرانسه در ایران دچار تزلزل شود. این بحران تا زمانی که شرایط فعلی بر روابط میان این دو کشور حاکم باشد، ادامه خواهد داشت. بنابراین، این امکان وجود دارد که پس از برداشته شدن تحریم‌ها، یخ‌های موجود میان ایران و فرانسه آب شده، شرایط فعلی رشته زبان فرانسه در ایران بهبود پیدا کند.

۲،۲،۴. برخی دلایل رشد متقاضیان در تحصیلات تکمیلی

همان‌طور که گفته شد، براساس آمار موجود از میان شرکت‌کنندگان و داوطلبان ورود به دانشگاه‌ها، تراکم و موج جمعیت به نقطه تحصیلات تکمیلی در مقاطع ارشد و دکتری رسیده است. دلیل این امر را باید در وضعیت اشتغال و کمبود فرصت‌های شغلی برای حوزه‌های کارشناسی دانست. به بیان دیگر، از آنجایی که فارغ‌التحصیلان در مقطع کارشناسی با بحران شغلی روبرو می‌شوند، اغلب ترجیح می‌دهند در مقاطع تکمیلی تحصیل کنند تا شاید شرایط بهتری برایشان فراهم شود. البته علاوه بر این، عوامل دیگری نیز در رشد متقاضیان تحصیلات تکمیلی دخیل هستند که از آن جمله می‌توان به کاربردی نبودن بسیاری از رشته‌های دانشگاهی، نبودن پایه‌های تحقیقاتی قوی و عدم استفاده صحیح از دانشجویان مقاطع

کارشناسی در فعالیتهای آموزشی و پژوهشی و از همه مهم‌تر نبود شغل متناسب با رشته تحصیلی اشاره کرد.

۳،۲،۴. دلایل بحران شغلی

یکی از علل این بحران را باید در این امر جستجو نمود که نهادهایی که انتظار می‌رود از فارغ‌التحصیلان و دانش‌آموختگان این رشته استفاده کنند، گاه نیروهای خود را از غیر این رشته انتخاب می‌نمایند. به بیان دیگر، همچون سایر رشته‌ها، اغلب ارتباط چندانی بین نهادهای تولیدکننده این دانش و مصرف‌کننده آن به چشم نمی‌خورد.

این در حالی است که این رشته، هم چون دیگر زبان‌های خارجی، دارای زمینه‌های شغلی متنوع و گوناگون است که دانش‌آموختگان چه‌بسا از آن اطلاع کافی ندارند. بنابراین، شایسته خواهد بود که با تدابیر مسئولان و دلسوزان این رشته، در این زمینه اطلاع‌رسانی صورت گیرد. به عنوان مثال، زمینه‌های شغلی مرتبط با این رشته عبارتند از:

- تدوین فرهنگ لغات در رابطه با موضوعات تخصصی مختلف برای اهداف ویژه که برای افراد دارای مشاغل گوناگون و دانشجویان با رشته‌های مختلف کارایی داشته باشد.
- نیاز روزافزون دستگاه‌های اجرایی و قانون‌گذار به مترجمین این زبان همچون وزارت امور خارجه، وزارت ارشاد اسلامی و دیگروزارت‌خانه‌ها، قوه قضائیه، مجلس شورای اسلامی، صدا و سیمای جمهوری اسلامی، خبرگزاری‌ها، روزنامه‌ها و جراید، آموزش و پرورش، آژانس‌های مسافرتی، مراکز جهانگردی و صنعت توریسم و غیره.
- تدریس در مؤسسات و مراکز آموزش زبان‌های خارجی (نظیر کانون زبان ایران)
- دارالترجمه‌ها

۴،۲،۴. دلایل لزوم ارتقاء و بهسازی هیئت علمی

امروزه جوامع مختلف با چالش‌های گوناگونی در فرآیند تحول آموزش عالی روبرو هستند و بهسازی نقش آموزش عالی در هر جامعه نیازمند بهسازی و توانمندسازی اعضای هیئت علمی است. در واقع، بهسازی هیئت علمی به عنوان یکی از مهم‌ترین برنامه‌های دانشگاهی در

دهه‌های اخیر مورد توجه بسیاری از صاحب‌نظران و علاقمندان به تحقیق در حوزه آموزش عالی قرار گرفته است. آموزش عالی به عنوان محور توسعه و کانون اصلی تربیت نیروی انسانی متخصص و آموزش‌دیده می‌تواند با برخورداری از ایده‌ها و اندیشه‌های نو، راهکارهای نوینی را در شریان‌های حیاتی جامعه تزریق کند. از این رو، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، طراح اصلی و چارچوب اساسی برنامه‌ریزی رشد و پیشرفت جامعه محسوب می‌شوند (اقدسی، ۱۳۸۱، ص. ۴). از طرف دیگر، اعضای هیئت علمی از جمله عناصر مهم و اصلی ساختار آموزش عالی هستند که افت کمی و کیفی آن‌ها تأثیر مستقیمی بر عملکرد نظام آموزش عالی دارد. از آنجا که جایگاه و نقش آموزش عالی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشور تعیین‌کننده است و نیروی انسانی متخصص و مورد نیاز بخش‌های مختلف توسط بخش آموزش عالی تربیت می‌شوند، تقویت و توسعه این بخش و به ویژه اعضای هیئت علمی به مثابه روح و جان آموزش عالی محسوب می‌شود (قارون، ۱۳۷۳، ص. ۱۰۷). لذا دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی ناگزیرند به برنامه‌های بهسازی هیئت علمی خود توجه خاصی مبذول داشته و از آن غفلت نورزند (قورچیان و همکاران، ۱۳۹۰، ص. ۹۶).

به طور کلی به چهار دلیل نیاز به بهسازی اعضای هیئت علمی غیرقابل‌انکار است. مهم‌ترین دلیل این امر، کمک به ایشان جهت اقدام به تدریس، تحقیق و ارائه خدمات (سه رسالت اصلی آموزش عالی) است. دانشجویان و ارتقای کیفیت آموزش دلیل دوم لزوم بهسازی هیئت علمی محسوب می‌شوند. دلیل سوم، جامعه است یعنی بستری که مؤسسات آموزش عالی در آن به حیات خود ادامه می‌دهند و خدمات مورد نیاز این بستر را ارائه می‌نمایند. دلیل چهارم، پیشرفت‌های تکنولوژی در عرصه آموزش و یادگیری است که بهسازی اعضای هیئت علمی را بیش از پیش الزامی می‌کند (قورچیان و همکاران، ۱۳۹۰؛ به نقل از قارون، ۱۳۷۳، ص. ۴۶).

۳،۴. گفتمان - جهان‌بینی

همان‌طور که قبلاً به آن پرداخته شد، این مرحله از تحلیل لایه‌ای علت‌ها، به ساختار و گفتمان / جهان‌بینی که به نوبه خود پشتیبانی‌کننده و مشروعیت‌بخش به ساختار است، می‌پردازد. وظیفه اصلی پژوهشگر در این مرحله، یافتن ساختارهای عمیق‌تر اجتماعی، زبانی و

فرهنگی است که مستقل از عامل هستند. در این سطح، تشخیص فرضیات عمیق‌تر موجود در پشت موضوع و نیز تلاش در جهت باز تعریف مسأله بسیار مهم و حیاتی است. در این مرحله، پژوهشگران می‌توانند ببینند که چگونه گفتمان‌های متفاوت (مثلاً اقتصادی، مذهبی، یا فرهنگی) نقشی فراتر از علت یا واسطه برای موضوع دارند و بیشتر در "ساخت موضوع" خود را نشان می‌دهند. اینکه ببینیم گفتمان مسلطی که برای فهم بکار می‌بریم چگونه به طور ضمنی در تعریف چارچوب مسأله وارد می‌شود. براساس گفتمان‌های متغیر می‌توان سناریوهای بدیل مجزا را تدوین کرد. بنابراین، در این سطح شالوده‌های نمایش سطح لیتانی و متغیرهای بکار رفته برای فهم سطح لیتانی در معرض نقد و پرسش قرار می‌گیرند.

بر اساس آنچه گفته شد، به طور کلی می‌توان برای آینده زبان فرانسه در ۱۵ سال آینده، دو سناریو در سطوح بین‌المللی و ملی در نظر گرفت که عبارتند از:

۱- در سطح بین‌المللی گروه‌های آموزشی زبان فرانسه تنها می‌توانند شاهد چشم‌انداز باشند و در واقع کار خاصی نمی‌توانند در جهت پیشرفت و بهسازی رشته خود انجام دهند. به بیان دیگر، روابط ایران با اروپا، فرانسه و کشورهای ۵+۱ تحت تأثیر قرارداد بسته شده بین آنان خواهد بود. در واقع این تصمیم‌گیری بر روی میزان باز شدن درهای ایران به روی کشورهای اروپایی و در نتیجه بر روی آینده رشته فرانسه تأثیرگذار خواهد بود. بر این اساس، یکی از سناریوهایی که می‌توان برای آینده این رشته به تصویر کشید این است که مرزهای کشور به روی سایر کشورها، خصوصاً کشورهای فرانسه زبان، باز شود و تحت تأثیر آن، امکان تبادل استاد و دانشجو بین دانشگاه‌های داخل کشور و دانشگاه‌های معتبر فرانسوی بیش از پیش بوجود آمده و در نهایت، به طبع آن، آینده رشته فرانسه متفاوت شود.

۲- در سطح ملی، همان‌طور که می‌دانیم، حرکت کلی کشور به سمتی است که رشته‌هایی در رأس قرار گیرند که کاربردی بوده و در نتیجه آن درآمدزایی کنند. به بیان دیگر، اگر رشته‌ای امکان درآمدزایی نداشته باشد، خود مردم آن را حذف خواهند کرد، چه رسد به دولت‌ها. در واقع می‌توان گفت، وزارت علوم متوجه شده است که رشته‌هایی که از آن‌ها استقبال نمی‌شوند، به طور اتوماتیک حذف می‌شوند. همان‌طور که گفته شد، تعداد دانشجویان دهه هفتاد در حال

کاهش است و در واقع می توان گفت تقریباً دیگر دانشجویی در مقطع کارشناسی وجود نخواهد داشت. به بیان دقیق تر می توان گفت، اگر به عنوان مثال در دهه ۶۰، تعداد متقاضیان برای ورود به دانشگاه ها ۱۰۰ نفر بود، هم اکنون این تعداد به ۴۰ نفر کاهش یافته است. بنابراین، به احتمال قریب به یقین در ۱۵ سال آینده در سطح کشور با ریزش دانشجو روبرو خواهیم بود. پس ناخودآگاه همه رشته های دانشگاهی با خطر نبود دانشجو مواجه هستند. سؤالی که هم اکنون مطرح می شود این است که در چنین شرایطی کدام رشته ها می توانند به حیات خود ادامه دهند؟ در پاسخ می توان گفت که تنها برای رشته هایی امکان بقاء وجود خواهد داشت که به پول و ثروت منجر می شوند. یعنی در این شرایط، تنها امکان بقاء برای رشته هایی وجود دارد که با نسل سوم دانشگاه ها که درآمدزایی است، هماهنگ هستند. بنابراین می توان گفت، رشته های دانشگاهی هم اکنون با دو بحران دانشجو و درآمدزایی روبرو هستند. در ارتباط با زبان فرانسه می توان گفت که این زبان در دو زمینه دارای کاربرد می باشد، یک در کشور کانادا، دو در خود کشور فرانسه و دیگر کشورهای فرانسه زبان. به بیان دیگر، اغلب کسانی که به دنبال زبان فرانسه و یادگیری آن هستند قصد مهاجرت به کانادا را دارند. زیرا درهای فرانسه برای ورود دیگران به داخل کشور آنقدر باز نمی باشد که امکان مهاجرت برای افراد وجود داشته باشد. بنابراین، اغلب فرانسه آموزان ترجیح می دهند که به کانادا بروند. در واقع، عامل اصلی ایجاد جذابیت برای یادگیری زبان فرانسه مهاجرت به کشور کانادا می باشد.

علاوه بر این، مشکل دیگری که در ارتباط با کل رشته های دانشگاهی و به طور اخص رشته زبان فرانسه، که موضوع پژوهش حاضر می باشد، مطرح می شود، افول دانشجو در مقطع کارشناسی است. وقتی دانشجو در مقطع کارشناسی افول پیدا می کند، تعداد دانشجویان کارشناسی کم می شود و وقتی دانشجوی کارشناسی کم شد، مقطع کارشناسی ارشد اهمیت بیشتری پیدا خواهد کرد و در واقع، رمز بقاء رشته زبان فرانسه این است که بتواند در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری دانشجو پیروارند که لازمه آن، ارتقاء اساتید به مرتبه دانشیاری و استادی می باشد. به بیان دیگر، در ارتباط با رشته زبان فرانسه در دانشگاه فردوسی مشهد می-

توان گفت که با کم‌رنگ شدن مقطع لیسانس، ممکن است فوق لیسانس همچنان تا ۱۵ سال آینده جوابگو باشد، زیرا کارشناسان دهه ۶۰ و پایین‌تر از آن، به دنبال اخذ مدرک کارشناسی ارشد هستند؛ که این مسئله مشروط به آن است که اساتید این رشته به منظور تدریس در این مقاطع بتوانند سرعت ارتقاء خود را افزایش بخشند. بنابراین باید گفت که دست‌اندرکاران، دانش‌آموختگان و دانشجویان تمامی رشته‌های تحصیلی و به طور خاص رشته فرانسه که پژوهش حاضر به دنبال آینده پژوهی آن می‌باشد، باید بتوانند از طریق کاربردی و میان‌رشته‌ای کردن رشته خود، برای خود بازار کار ایجاد نمایند.

پس به طور خلاصه چشم‌انداز آینده زبان فرانسه عبارت است از:

- ۱- در سطح بین‌المللی: باز شدن درهای ایران و فرانسه بر روی یکدیگر و برقراری ارتباطات فرهنگی، اجتماعی و سیاسی میان ایران و کشورهای فرانسه زبان
- ۲- در سطح ملی: بهسازی و توانمندسازی هیئت علمی توسط دانشگاه‌ها به منظور جذب دانشجوی در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری؛ کاربردی کردن رشته زبان فرانسه از طریق گرایش به سمت مطالعات میان‌رشته‌ای و در نتیجه امکان ایجاد درآمد و سرمایه از طریق این رشته

۴،۴. اسطوره-استعاره

این مرحله از تحلیل لایه‌ای علت‌ها، همان‌طور که پیش از این ذکر آن رفت، به تحلیل اسطوره‌ها و استعاره‌ها مربوط می‌شود. این سطح متشکل از داستان‌ها و روایت‌های عمیق، مجموعه کهن الگوها، ابعاد ناخودآگاه و اغلب انگیزشی مسأله یا تناقض‌نما است. در این سطح، یک تجربه احساسی-انگیزشی درباره جهان‌بینی مدنظر فراهم می‌شود. زبان به کار رفته کمتر مشخص است و در عوض می‌خواهد تصاویر بصری را به مخاطب القاء کند. در اینجا تمرکز بر قلبی است که احساس می‌کنند و نه مغزهایی که می‌خوانند و فکر می‌کنند. در چنین سطحی ریشه‌ها در معرض پرسش قرار می‌گیرند، البته پرسش‌گری خود محدودیت‌هایی دارد، چرا که چارچوب پرسش‌گری باید وارد چارچوب‌های دیگر درک و فهم مثلاً اسطوره‌ای شود.

در ارتباط با کل رشته‌های دانشگاهی و به طور اخص رشته زبان فرانسه می‌توان گفت که دست‌اندرکاران، اساتید، دانش‌آموختگان و دانشجویان زبان فرانسه باید خودشان گلیمشان را از آب بیرون بکشند و به فکر خود و آینده رشته خود باشند و با توجه به بحران پیش‌رو در جامعه دانشگاهی، برای بقاء رشته خود بیش از پیش تلاش نمایند تا بتوانند در میدان رقابت با سایر رشته‌ها همچون گذشته پیروز و سربلند بیرون آیند. در واقع آنان باید قادر باشند تا برای خود بازار کار ایجاد نمایند. آنان باید به این نکته بیشتر توجه داشته باشند که در دنیا همیشه به یک پاشنه نمی‌چرخد و اگر بنا باشد که این رشته به همین صورت ادامه دهد، امکان ادامه حیات برای آن و در نتیجه سردمداران این رشته به خطر خواهد افتاد. درست است که برطرف نمودن این مشکلات سختی‌هایی را با خود به همراه خواهد داشت، اما این مسئله را باید در نظر داشت که به عقیده پیشینیان ما، تا پریشان نشود کار به سامان نرسد. در نهایت باید گفت که بهتر است معماران آموزشی خوبی باشیم که ضرب‌المثل:

خشت اول گر نهد معمار کج

تا ثریا می‌رود دیوار کج

شامل حال ما نشود.

۵. نتیجه‌گیری

در این پژوهش بر آن شدیم تا مشکلات موجود در رشته زبان فرانسه را شناسایی کرده و گامی مؤثر در جهت برطرف نمودن این مشکلات برداریم. در این راستا، از الگوی تحلیل لایه-ای علت‌ها که کاربرد زیادی در مطالعات آینده پژوهی دارد، استفاده کردیم. این الگو از چهار منظر به بررسی مشکلات می‌پردازد و تحلیل دقیق و عمیقی از موضوعات مختلف ارائه می‌دهد. به باور آینده‌پژوهان ترویج تفکر آینده‌نگری و ترغیب افراد به ارائه سناریوهای مختلف می‌تواند راهگشای مشکلات مختلف باشد. بدین منظور برای غلبه بر مشکلات و موانع موجود در خصوص رشته فرانسه می‌توان راهکارهای زیر را ارائه داد:

۱. ایجاد بازارکار برای دانش‌آموختگان رشته زبان و ادبیات فرانسه توسط دست‌اندرکاران این رشته
۲. برقراری تعاملات جهانی و از بین بردن ضعف ارتباطات فرهنگی و اجتماعی میان کشورهای فرانسه و ایران
۳. بهسازی و توانمندسازی هیئت علمی توسط دانشگاه‌ها
۴. توجه به امر پژوهش از طریق ایجاد و گسترش گروه‌های پژوهشی در گروه به منظور نیازسنجی و نیز تهیه و تدوین یا ترجمه کتاب‌ها و منابع علمی مورد نیاز دانشجویان به منظور ارتقاء سطح علمی این رشته در دانشگاه‌ها
۵. فراهم آوردن شرایط ارتباط دانشگاهی بین دانشگاه‌های داخل کشور و دانشگاه‌های معتبر فرانسوی از طریق گسترش برنامه‌های تبادل استاد و دانشجو
۶. افزایش پویایی، انگیزش و نشاط در میان فراگیران زبان فرانسه
۷. وارد کردن مقاطع دکتری و کارشناسی ارشد در دانشگاه‌ها

کتابنامه

- افدسی، م. (۱۳۸۱). بررسی راهکارهای مشارکت اعضای هیأت علمی دانشکده‌های علوم تربیتی دانشگاه‌های دولتی تهران در برنامه‌ریزی آموزشی و درسی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- بهرامی، ن.، بارع‌نیا، ه. و کهنمویی‌پور، ژ. (۱۳۹۰). زبان فرانسه در ایران (پیشینه و موقعیت کنونی). مجله آموزش زبان، ۲۶(۱)، صص. ۳۲-۲۷.
- حسینی‌مقدم، م. (۱۳۹۰). کاربرد آینده پژوهی در علوم سیاسی با تکیه بر روش تحلیل لایه لایه علت-ها. رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، صص. ۱۶۹-۱۸۷.
- قارون، م. (۱۳۷۳). تحلیلی بر تحولات نظام پرداخت حقوق و مزایای اعضای هیأت علمی. پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۷، صص. ۱۴۴-۱۰۵.
- قورچیان، ن. ق.، اجتهادی، م.، جعفری، پ. و شفیع‌زاده، ح. (۱۳۹۰). بررسی وضعیت بهسازی اعضای هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی (مطالعه موردی منطقه ۸). فصلنامه رهبری و مدیریت

- آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، ۵، ۱، صص. ۹۵-۱۱۴.
- گنجی، ع. و آزاد، ا. (۱۳۸۴). مطالعه وضعیت تولید اطلاعات علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد. فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، ۲۹، ۱، قابل دسترس در www.isc.gov.ir.
- ملکی فر، ع. (۱۳۸۵). الفبای آینده پژوهی. تهران: اندیشکده آصف.
- Bell, W. (2003). *Foundations of Futures Studies: History, Purposes, and Knowledge*. Transaction Pub.
- Inayatullah, S. (1998). Macrohistory and futures studies. *Futures*, 30(5), 381-394.
- Pham Thi, H. T. (2006). The development of the higher education sector of Vietnam within the globalization Discourse: using futures methodologies. *Journal of Futures Studies*, 11(2), 35-60.
- Pham Thi, H. T. (2010). Implementing a student-centered learning approach at Vietnamese higher education Institutions: barriers under layers of causal layered analysis (CLA). *Journal of Futures Studies*, 15(1), 21-38.